

СЛІДИ ФРАНКЕНШТАЙНА НА ВОЛИНІ

Наприкінці XVI ст. князь Василь-Костянтин Острозький (1526—1608) — один із найвизначніших представників української і загалом річпосполитської аристократії „Золотого віку“ — пройшов через надзвичайно тяжкі випробування. Окрім смерти двох дітей, давніх і звичних для тогочасних магнатів фінансових негараздів, сотень затяжних судових процесів із родичами і сусідами, князь просто-таки погруз у складній політичній боротьбі з опонентами, що в 1590-ті рр. наважилися поставити під сумнів його лідерські позиції на теренах Русі. Водночас він змушений був витратити колосальні ресурси на приборкання козацької стихії, яка почала виходити з-під контролю, і, врешті, з гіркотою спостерігав за тим, як його колись авторитетне слово ставало все менш вагомим у колі вищого православного духовенства. Незважаючи на всі ці та інші болісні проблеми, що кидали тінь на славу роду Острозьких і виснажували князя на схилі літ, він усе ще залишався людиною дуже впливовою.

Цікаво, що статус нащадка блискучого політика і полководця князь Василь-Костянтин за значущістю в ієрархії Великого князівства Литовського, а згодом Речі Посполитої був неспівмірно нижчим за той, що посідав його батько*. Попри не надто пишні регалії, він зберігав неофіційний титул чи не найзаможнішого з усіх громадян республіки. Досягти цього особливого статусу князь зміг наприкінці 1570-х років, після приєднання до своїх володінь спадкових добр роду Тарновських і, здавалося б, втраченої назавжди другої половини батьківських маєтків¹. Утворена таким чином „імперія“ з десятків міст і сотень дріб-

* Костянтин Іванович Острозький, найбільш відомий як гетьман Великого князівства Литовського (1497—1500, 1507—1530), упродовж життя очолював уряди чи був брацлавським, вінницьким і звенигородським (1497—1500, 1507—1516, 1518—1530), а також луцьким (1507—1522) старостою, маршалком Волинської землі (1507—1522), віленським каштеляном (1511—1522) та троцьким воеводою (1522—1530). Його син, князь Василь-Костянтин, був київським воеводою (1559—1608), маршалком Волинської землі (1550—1608), володимирським (1559—1579, 1588—1603) і білоцерківським (1569—1592) старостою, вояччинським державцем (1559—1566).

¹ Детальніше про це див.: Pirożyński J. Dzieje jednego zajazdu. Wojna o dobra tarnowskie między księciem Konstantym Ostrogskim a Stanisławem Tarnowskim w 1570 r. // Odrodzenie i Reformacja w Polsce.— Warszawa, 1962.— Roczn. 7.— S. 99—130; Тесленко І. Боротьба за Острого: князь Острозький проти острозького старости // Соціум. Альманах соціальної історії.— К., 2003.— Вип. 3.— С. 99—120.

ніших поселень була заселена не лише підданими, які платили податки до княжого скарбу і виконували на користь свого володаря певні повинності, а й різними категоріями слуг, що формували навколо Острозького потужну групу підтримки.

Донедавна історики майже нічого не могли сказати про чисельність цієї групи, її ієрархічний поділ, персональний склад та взаємодію з патроном, проте нині ситуація починає поступово змінюватися на краще. За два останні десятиліття вийшло друком кільканадцять досліджень, у яких вміщено біографічні дані про деяких осіб з оточення Острозького² та здійснено спробу розкрити механізм впливу його „фракції“ на перебіг локальних сеймиків і загальнодержавних сеймів³. Урешті, нещодавно підготовлено дві статті, присвячені „клієнтелі“ князя Василя-Костянтина⁴.

Служба при Острозькому (у сприйнятті сучасників — особи монаршої крові, що виводила свій рід від св. Володимира Великого — володаря і хрестителя усієї Русі⁵) була привабливою для руської шляхти з українських воєводств, проте своє місце у великій „фамілії“ князя знайшли також вихідці з найвіддаленіших куточків Речі Посполитої: кн. Гедройці з Литви, Пересецькі з-під Вітебська, Кандиби, Любовицькі і Свяцькі з Троцького воєводства, Пруцинські з Помор'я, Кжешовські і Хорковські з Ленчицького, Куровські з Каліського воєводств, Малицинські з-під Гродна, Богуцькі, Вільги, Гоздзіковські, Мошенські, Подоські, Риминські, Станішевські з Мазовії та багато інших⁶.

² Див., наприклад: Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576—1636).— К., 1990.— С. 81—115; Kempa T. Konstanty Wasyl Ostrogski (ok. 1524/1525—1608), wojewoda kijowski i marszałek ziemi Wołyńskiej.— Toruń, 1997.— S. 88—90; Яковенко Н. Топос „з'єднаних народів“ у панегириках князям Острозьким і Заславським (біля витоків української ідентичності) // Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI—XVII ст.— К., 2002.— С. 231—269; Litwin H. Równi do równych. Kijowska reprezentacja sejmowa 1569—1648.— Warszawa, 2009.— S. 44, 46, 48 та ін.; Кулаковський П. Канцелярія Руської (Волинської) метрики 1569—1673 рр. Студія з історії українського регіоналізму в Речі Посполитій.— Острів; Львів, 2002.— С. 236—242 та ін.; Тесленко І. Родинний клан Єрличів // Соціум. Альманах соціальної історії.— К., 2004.— Вип. 4.— С. 135—188; його ж. Чечелі-Новоселецькі та їхнє родове гніздо // Метафора спільного дому. Заславщина багатьох культур: Матеріали наукової конференції 21—22 грудня 2006 року.— Ізяслав; Острів, 2006.— С. 28—31; його ж. Шляхетська нерухомість у „нижньому“ острозькому замку („пригородку“) наприкінці XVI — на початку XVII ст. // Студії і матеріали з історії Волині. 2009 / Редактор випуску В. Собчук.— Кременець, 2009.— С. 192—225 та ін.

³ Sokołowski W. Politycy schyłku złotego wieku. Małopolscy przywódcy szlachty i parlamentaryści w latach 1574—1605.— Warszawa, 1997.— S. 26—28, 138; Mazur K. W stronę integracji z Koroną. Sejmiki Wołynia i Ukrainy w latach 1569—1648.— Warszawa, 2006.— S. 134—193; Rzońca J. Klienci Konstantego Wasyla Ostrogskiego w walce z unią brzeską na sejmach przełomu XVI i XVII wieku // Patron i dwór. Magnateria Rzeczypospolitej w XVI—XVIII wieku / Pod red. E. Dubas-Urwanowicz i J. Urwanowicza.— Warszawa, 2006.— S. 301—320.

⁴ Тесленко І. Хто є хто в імперії „старого“ князя. „Острозька шляхта“ // Соціум. Альманах соціальної історії.— К., 2008.— Вип. 8.— С. 119—133; його ж. Клієнтела кн. Василя-Костянтина Острозького // Острозька академія XVI—XVII ст. Довідкове видання (в друці).

⁵ Соболев Л. Генеалогическая легенда рода князей Острожских // Славяноведение.— 2001.— № 2.— С. 31—44; Яковенко Н. Топос „з'єднаних народів“...— С. 231—269.

⁶ Тесленко І. Клієнтела кн. Василя-Костянтина Острозького.

Як і деякі з тогочасних магнатів, В.-К. Острозький приймав до свого кола не лише корінних жителів республіки, а й утікачів та шукачів кращої долі з сусідніх держав: Молдавії, Угорщини, Кримського ханства та Московії. В особливій пошані у нього були представники „грецького“ духовенства з Балкан, які за підтримки князя отримували місця настоятелів у монастирях Острозького князівства.

Поруч із усіма цими людьми при дворі „некоронованого короля Русь“ осіли нечисленні вихідці з далеких князівств, графств, герцогств і провінцій тогочасних Італії, Франції та Німеччини. Чужинці здебільшого не належали до привілейованого стану, а були людьми „простої кондиції“, що вербувалися магнатом з огляду на їхні особливі професійні здібності (лікарі, офіцери військових корпусів, садівники, співаки та ін.). Адаптація цих слуг до нового середовища з його незвичними культурними, мовними і релігійними традиціями зaledве чи була аж настільки тривалою, як можна припустити, позаяк на Русь вони потрапляли „транзитом“ через великі міста Корони — Краків, Львів, Люблін, де проживали до того певний час (іноді доволі довго). На превеликий жаль, теперішній стан родового архіву Острозьких не дає змоги у деталях простежити біографію чужинців. Будучи людьми придворного кола і не маючи постійної прописки за межами володінь свого патрона, вони рідко ставали активними учасниками публічно-правових відносин, а відтак, їхні імена нечасто можна зафіксувати в матеріалах офіційного діловодства. Тож кожна записка в нашому випадку унікальна. Нерідко доводиться констатувати, що крім імени та прізвища, точної дати і контексту однієї, причому єдиної згадки, базу даних немає чим доповнити. До цієї категорії людей „без портрета“ міг потрапити й об'єкт дослідження цієї розвідки, хоч іноді джерела все ж роблять сюрпризи.

Ідеться про Яна Фрайштина, точніше про особу, яка під таким іменем найчастіше згадується на сторінках актових книг останньої чверті XVI ст. Для тогочасних канцеляристів Луцького гродського суду⁷, які не так вже й часто бачили перед собою живого німця, це прізвище звучало незвично. Тому й не дивно, що у судових документах трапляються найрізноманітніші варіації його написання⁸. В єдиному відомому нам акті, підписаному самим паном Яном, його прізвище виглядає дещо по-іншому, а саме як Фрайнкштайн (*Frainksztein*)⁹. Озвучити, а тим більше правильно зафіксувати на письмі цю комбінацію літер, без попередньої підготовки канцеляристам було непросто.

Ян Фрайштин служив князю Василю-Костянтину Острозькому близько двох десятиліть — упродовж 1580—1590-х років. Відомо, що за свої послуги він отримав особливу винагороду патрона — село Мошків

⁷ Перелік луцьких гродських підписків означеного періоду наведено в спеціальній статті Наталії Яковенко. Див.: Яковенко Н. М. Матеріали до персонального складу канцелярій Волині, Наддніпрянщини та Східного Поділля (остання третина XVI — середина XVII століть) // До джерел: Збірник наукових праць на пошану Олега Купчинського з нагоди його 70-річчя.— Київ; Львів, 2004.— Т. I.— С. 346—349.

⁸ Крім наведеного варіанта написання прізвища, зафіксовані ще такі: Фрейштин, Фрайштен, Фраштин, Фрайнкштин, Фрайнштин (див.: Центральний державний історичний архів України у Києві (далі — ЦДІА України у Києві), ф. 25, оп. 1, спр. 37, арк. 613 зв.; спр. 460, арк. 678, 686; спр. 51, арк. 39, 40 зв.).

⁹ Там само.— Спр. 51, арк. 40 зв.

Сатіївської волости, розташоване неподалік князівської резиденції в Дубні*. В цьому випадку йшлося не про дар, а лише про передачу маєтку в тимчасове тримання на умовах служби. Якими саме були ці умови і за які заслуги Фрайштиніві дісталася село, де на 1589 р. функціонував млин і налічувалося чотири дими тяглих підданих, п'ять городників і п'ять підсусідків¹⁰ — не відомо. В одному з актів побіжно згадано, що пан Ян тримав Мошків „в певній сумі грошей“¹¹. На нашу думку, цю фразу не варто тлумачити як еквівалент заставного чи орендного права посідання маєтку. В надавчих „привілеях“ Острозького, та й інших магнатів, нерідко можна побачити приписку про те, що нерухомість надається „в певній сумі грошей“, не віддавши яку ані сам князь, ані його нащадки не можуть відібрати у посесора означений клаттик землі. Сума, що фігурує в документах, могла бути як реальною позикою готівки дідичем у майбутнього посесора, так і своєрідним віртуальним капіталом (наприклад, винагородою за особливу відданість слуги або компенсацією за несплачений йому „юргельт“)¹². На відміну від орендарів і заставників, володар подібного привілею не звільнявся від військової та іншої служби при своєму патроніві. Додатковим свідченням на користь нашого припущення про те, що Фрайштин не був звичайним кредитором Острозького, є маркування його особи як „боярина“ (1587) і „зем'янина“ (1598) князя Василя-Костянтина¹³. І хоча наш німець, на відміну від більшої боляр-зем'ян, шляхтичем не був і ніде не згадується як людина „урождона“, цілком вірогідно, що його сини могли подолати міжстановий бар'єр за умови збереження вислуги (землі), виконання рицарського обов'язку і подальшого перебування під протекцією впливового покровителя¹⁴.

Але повертаємося до джерел. На превеликий жаль, для підданих пана Фрайштина, село Мошків лежало на самому краю Сатіївської волости неподалік Косарівського маєтку**, який ще на початку 80-х ро-

* У документах кінця XVI ст. село частіше фігурує як Можків. Нині село Мошків лежить у Млинівському районі Рівненської області.

¹⁰ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie. Archiwum Skarbu Koronnego, dział 1, N 31, k. 12 v.

¹¹ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 460, арк. 686 зв.

¹² Так, онука князя В.-К. Острозького Анна-Алоїза Ходкевич, винагороджуючи за багаторічну службу Шимона Влевського, записала йому в пожиттєве тримання села Скнить і Рівки під Острогом, а в знак особливої ласки додала до свого листа важливий пункт: „*uwazaiac trudy iego, przez ten czas na usiudze mey odiete* (тут і далі курсив наш.— I. Т.), *na dobra pomienione summe zlotych polskich tysiac wnosze, assecuruie iemu y potomkom iego uiszczam... s posluszestwem [!] poddanych y uzywaniem pozytkow [!] wszystkich po zeisciu s tego swiata potomkom iego, kturzy z dobr pomienionych nie powinni beda ustapic az im summa tysiaczka zlotych zupelna bez wszelakiego zatrudnienia oddana lubo przez mie lubo tez successory moię bedzie*“ (Луцьк, 26 лютого 1636 р.), див.: Там само.— Спр. 198, арк. 245 зв.—246.

¹³ Там само.— Спр. 460, арк. 613 зв.; спр. 51, арк. 39, 41. У першому випадку Я. Фрайштин названий дубенським боярином Острозького. Його вислуга (Мошків) хоч і лежала неподалік Дубенської волости, проте за адміністративним поділом Острозького князівства 1580—1590-х років належала до Сатіївської волости (щоправда, у 1576 р. Мошків вміщено в переліку сіл, приписаних до Дубна, див.: Там само.— Ф. 44, оп. 1, спр. 1, арк. 620). Детальніше про бояр-зем'ян див.: Тесленко І. Хто є хто в імперії „старого“ князя...— С. 119—133.

¹⁴ Приклади ошляхетнення простолюдинів із числа слуг князя В.-К. Острозького наведено в таких статтях: Тесленко І. Чечелі-Новоселецькі та їхнє родове гніздо.— С. 28—31; його ж. Хто є хто в імперії „старого“ князя...— С. 126—128.

** Нині село Косарів Млинівського району Рівненської області.

ків XVI ст. належав князям Головням-Острожецьким. І як це часто буває, коли сусідні села належать різним власникам, а кордони між ними позначені нечітко, підданим з обох сторін доводилося зі зброєю в руках доводити своє право косити ту чи іншу сіножать або брати дрова в порубіжному лісі. У давній конфлікт між мошківцями та косарівцями неминуче потрапляли, з одного боку, Ян Фрайштин, а з другого — слуги та управителі князів Острожецьких. До судових установ обидві сторони зверталися переважно для того, аби засвідчити наслідки протиправних дій своїх супротивників. Так, 23 червня 1583 р. повітовий возний Григорій Анцутич на запрошення пана Фрайштина оглянув рани, завдані нападами з Косарова його мошківському уряднику Янові Івановському, слугі Войткові і ще трьом підданим¹⁵. Зі скарги самих „нападників“, поданої до суду двома днями пізніше, дізнаємося, що це, власне, вони, косарівці, стали жертвою агресії своїх сусідів, похід яких очолював сам зем'янин князя В.-К. Острозького. За свідченнями постраждалих, Ян Фрайштин ще 19 червня, зібравши всіх слуг і підданих, спочатку завернув до Мошкова їхніх коней, що паслися на спірному ґрунті, а потім наїхав безпосередньо на князівський двір у Косарові, де поранив і пограбував місцевого урядника Парфена Новоселецького та тих селян, які потрапили йому під руку. Про всі ці збитки, завдані Фрайштином і його підлеглими, повідомляла княгиня Острожецька, яка в той час жила на Підляшші і дізналася про деталі нападу від делегації косарівців, що прибули до неї¹⁶.

Ситуація кардинально не змінилася після смерті князя Андрія Головні і зречення його вдовою своїх майнових прав на користь сестер чоловіка (1586)¹⁷. За погодженням між останніми, новою власницею Косарова стала княжна Марина Головнянка, дружина слонімського гродського судді Федора Богушевича-Тушевицького¹⁸. У липні наступного 1587 р. до Луцького гроду „писав і прислав“ уже сам Тушевицький, оповідаючи про різні кривди, завдані його косарівським селянам „от чоловіка злого и небачного Яна Фрейштына нимца и от помочника его Волчка Борблевского, бояр его милости княжати Острозского“¹⁹. Цього разу не обійшлося самими грабунками та масовим побиттям селян. Під гарячу руку „злого і небачного чоловіка“ мало не потрапили члени родини слонімського судді — його жінка і малолітня дочка, що ледь не померли від переляку. Дісталосся, зрештою, і панові Федору, якого нападник „досыт доткливои словы торгалъ и лаялъ“²⁰.

¹⁵ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 460, арк. 677 зв.—679 зв.

¹⁶ Там само.— Арк. 686—686 зв., 689—692.

¹⁷ Там само.— Ф. 26, оп. 1, спр. 7, арк. 317—319 зв.

¹⁸ Там само.— Арк. 341—343: дільчий акт між сестрами-княжнами Головнянками-Острожецькими — Мариною, дружиною Федора Богушевича-Тушевицького, та Ганною, дружиною Адама Потія (майбутнього володимирського і берестейського єпископа, згодом київського митрополита), укладено 5 березня 1586 р. у Луцьку. Відповідно до цього документа, Богушевичам-Тушевицьким дісталися в Луцькому повіті села Косарів, Красне (Чернчичі) та Чорне, а у Володимирському — село Уховецьке. Потії натомість отримали в Берестейському повіті містечко і село Рожанець, села Приборове і Ставки.

¹⁹ Там само.— Ф. 25, оп. 1, спр. 37, арк. 613 зв. Волчко Борблевський — ще один слуга князя Острозького і сусід Яна Фрайштина — був державцею у селі Борблина Сатіївської волости.

²⁰ Там само.— Арк. 614—614 зв.

З власниками Косарова Ян Фрайштин не міг дійти згоди і в майбутньому, навіть тоді, коли село купив острозький староста Ждан Боровицький — людина, яку німець, вочевидь, дуже добре знав, оскільки обидва належали до вузького кола найближчих слуг князя Василя-Костянтина²¹. Незважаючи на це, стосунки між „колегами“ теплими не були. Як згадував на початку лютого 1595 р. пан Фрайштин, острозький староста постійно робив йому різні кривди і, „постановившись на мене самого и на маєтність мою, вже то не пооднокрот* с повалок (погроз.— І. Т.) своих чинил и до сего часу чинитъ не переставает“. Ця фраза супроводжувалася яскравою оповіддю про те, як кількома днями раніше Боровицький затримав у Косарові вози з багатьма речами Фрайштина та його швагра Яна Жулинського, що перевозилися з Дубна до Мошкова. Ясна річ, нагробане майно острозький староста повертати не збирався, а між тим, крім грошей і одягу, серед них були сигнет скаржника та його шлюбний перстень з рубіном²².

Як би уважно не аналізувалися наведені скарги, все ж не видається можливим до кінця розібратися в перепетіях конфліктів Яна Фрайштина з його недоброзичливцями, проте з них можна почерпнути багато цікавих деталей з життя цієї особи на Волині. З цих документів дізнаємося, що німець непогано володів польською і мав на чужині рідню. Крім швагра Яна Жулинського, у книгах згадується його не названа на

²¹ ЦДІА України у Києві, ф. 26, оп. 1, спр. 7, арк. 320—322 зв.: продаж Федором Богушевичем-Гушевицьким та його дружиною села Косарів Ждану Боровицькому за 2000 кіп литовських грошів (Слонім, 12 січня 1590 р.). Екстракт зі слонімських земських книг (12 січня 1590 р.), в якому було вписано акт купівлі, через тиждень пред'явив у Луцькому земському суді зять Ждана Боровицького Олізар Єрлич-Тиненський (батько автора відомої „Хронічки“). Про Ждана Боровицького див.: Кулаковський П. Канцелярія Руської (Волинської) метрики...— С. 238—239; Тесленко І. Родинний клан Єрличів.— С. 153—154.

* В оригіналі помилково: „не поотнокрот“.

²² Повний перелік конфіскованого з наказу Ждана Боровицького майна такий:

„А то есть меновите моих власных речей взли и пограбили:

Шкатулку, в которой было грошей готовых коп пегъдесатъ и деветъ монеты литовское; таларов старых тринадцатъ; чирвоных золотых петдесат два, межи которыми один был зламаны; сигнгетъ, в котором было чирвоных золотых три; перстенок шлюбный з рубинем, за который дано золотых двадцать чотыри; штучка однорозцъ; пушка [!] дриакви венецкое, и иных дробных речей немало. И ку тому 8в обрѣсе ткацким 8винено было кгермак муи чарный шиатовый, жупан чарный шиатовый — новые, коштовали всмъ копь грошей литовских; летников два жоны мои: один канавацовый чарный, а дрѣгий адамашковый белый з брамами, которые коштовали шестдесат копь гр[о]шей литовских; алаша ценованая за золотыи, была 8 возе.

А то рѣчи п[а]на Яна Жулинского, швакгра моего, взяли и пограбили:

Чарек сребреных чоторы [!] позлочоных, которые коштовали мѣи [48] коп грошей литовских; котел сребреный один, в котором было сребра гривен всмъ — 8чинило шестдесат всмъ золотых, вкром роботы; кубков сребраных чотыри, кождыи коштовал по чотырнадцатъ золотых; дьяла бурнатная кгранатовая, подшитаа кунами, с петлицами золотыми, коштовала сорок копь грошей литовских; жупан чарный аксамитный с кнаалами сребреными позлотистыми, подшитыи китакою и бакгазѣю, коштовал двадцатъ чотыри копы грошей литовских; жупан чирвоный адамашковый, также подшитыи, с петлицами золотыми, коштовал золотых петдесат“ (ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 80).

Протиправні дії Ждана Боровицького (привласнення переліченого майна та побиття Фрайштинівих слуг Яна Чинковського і підданого Томка Прироговича) стали приводом для передачі цієї справи на розгляд Луцького гродського суду, див.: Там с а м о.— Арк. 79 зв.— 81, 123—124.

ім'я дружина. У березні 1590 р. вона мало не загинула від рук жовнірів роти ольштинського старости Йоахіма Осецького, що вдерлися до Мошкова і одразу почали шукати Фрайштина, „хотечи его безвинъне о горъло приправити“²³. Не заставши господаря вдома, нападники забрали з його комор майже все майно (яке постраждалий пізніше оцінив у величезну суму — 1500 кін литовських грошів), а перед тим, як піти, облаяли „неучтивими словами“ службу двору і, „прикладаючи ручъниці до губы, ростреляти и [за]бити ее хотели“²⁴. Цікаво, що ця скарга від імені Яна Фрайштина була озвучена в Луцькому гродському суді іншим німцем — також слугою князя Василя-Костянтина Петром Риндфлешем²⁵.

У контексті досліджуваного питання важливою є деталь, яка побіжно фіксується у деяких перелічених справах і значною мірою проливає світло на те, ким насправді був Франкенштайн князя Острозького і чому він опинився у таких далеких краях. У більшій частині випадків посесор Мошкова іменувався „слугою“, „боярином“ або „зем'янином“ кийівського воеводи князя Василя-Костянтина, і лише під час оскарження дій острозького старости Ждана Боровицького пан Фрайштин, наче забувши про те, кому він служить і де розташована його домівка, кілька разів поспіль називає себе „будівничим його королівської милости“²⁶. Ця несподівана заява з вуст людини, яка надалі перебувала під протекцією Острозького, викликає щонайменше два запитання: навіщо наш герой у даній ситуації змінив свою „титудатуру“ і чи справді він був королівським будівничим? Що стосується першого питання, то тут можна висловити лише обережні здогади*, а от перевірити правдивість слів пана Фрайштина щодо належності до кола архітекторів „його королівської милости“ не так і складно — все ж це були люди помітні, а їхні біографії більш-менш добре відомі. Аналіз спеціальної літератури дає підстави однозначно стверджувати, що тут нема жодної помилки: німець таки був королівським будівничим, що не завжало йому водночас отримувати гроші зі скаргу князя Острозького**.

²³ ЦДДА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 38, арк. 152.

²⁴ Там само.— Арк. 152 зв. Очевидно, рота Осецького перебувала на межах неподалік Мошкова, бо наступного дня наїзд повторився. Щоправда, цього разу головним об'єктом агресії стали селянські подвір'я (див.: Там само.— Арк. 151 зв.—153, 155—156 зв.).

²⁵ Петро Риндфлеш (Ринтфлеш, Ринфлеш) згадується як слуга В.-К. Острозького у 1584—1591 рр.; відомий як особа, що від імені князя спочатку наклала арешт на все рухоме майно померлого у Львові друкаря Івана Москвитина (11 грудня 1584 р.), а потім звільнила це майно (у тому числі „руські книги“) з-під арешту (31 липня 1585 р.). Див. заяви П. Риндфлеша перед Львівським війтівським урядом: Першодрукар Іван Федоров та його послідовники на Україні (XVI — перша половина XVII ст.): Збірник документів / Упоряд. Я. Д. Ісаєвич, О. А. Купчинський, О. Я. Мацюк, Е. Й. Ружицький.— К., 1975.— С. 70—71, 76.

²⁶ ЦДДА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 79 зв., 123—123 зв.

* Звинувачуючи в Луцькому гродському суді Ждана Боровицького, Фрайштин не називає себе слугою князя Василя-Костянтина, очевидно, остерігаючись можливого відхилення справи як такої, що мала місце між слугами одного пана, відтак, повинна була розглядатися самим Острозьким. З огляду на те, що судового декрету між цими особами у книгах немає, можна припустити, що суперечку таки вдалося залагодити з допомогою приятелів.

** Достеменно не відомо, коли саме Я. Фрайштин залишив королівський двір, але хай там як, прецедентів служіння двом господарям у Речі Посполитій вистачало; королівські дворяни, секретарі, писарі, носії інших звань і титулів могли бути водночас креатурами магнатів.

Коротко окреслимо основні віхи доволі яскравої біографії будівничого.

Ян (точніше, Ганс²⁷)-Ульдерік Франкенштайн був вихідцем із Сілезії. Своє „прізвище“ він успадкував від назви міста, в якому народився у першій третині XVI ст. і яке з 1524 р. було резиденцією старости Нижньої і Верхньої Сілезії Карла I Подебрада*. За свідченням Валеріана Неканди Трепки, автора відомої „Книги хамів“, історія майбутнього слуги князя Василя-Костянтина Острозького почалася з трагічної події: після вбивства рідної сестри і засудження на вічну баніцію (вигнання) він змушений був шукати кращої долі у Польському королівстві²⁸. Так Фрайштин опинився у столичному Кракові — місті, де проживала велика німецька громада. Як людина „мулярського ремесла“, Ян-Ульдерік знайшов тут службу, що відповідала його професійним навикам. З другої половини 1550-х років він згадується в джерелах як королівський архітектор і міський будівничий у містечку Казимир поблизу Кракова. У 1550—1560-х роках Фрайштин брав участь у конкурсах на спорудження сходів та лоджій ринкових Сукенниць Кракова²⁹ і, можливо, виконував певні роботи на території королівського замку на Вавелі. 1567 р. він став повноправним громадянином столичного міста, згодом узяв шлюб з дочкою краківського райці Яна Ваксмана³⁰. Після смерти Сигізмунда II Августа у 1572 р. і втечі з королівства його наступника Генріха Валуа (1574) німець зумів зберегти за собою вигідне місце придворного архітектора, отримавши привілей Стефана Баторія про прийняття на службу з виплатою річного жалування в розмірі 300 таларів³¹. Як додаткову винагороду він отримав право побудувати кам'яницю на Славковській вулиці Кракова, яку після зведення, зрештою,

²⁷ Під цим „автентичним“ іменем Франкенштайн згадується в одному із записів у луцьких гродських книгах (див.: ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 38, арк. 152 („Ганус Фрайштин“, 1590 р.).

* Франкенштайн — нині місто Зомбковіце (Ząbkowice Dolnośląskie), повітовий центр Дольношльонського воєводства Польщі (розташоване за 60 км південніше від Вроцлава).

²⁸ Трепка W. N. Liber generationis plebeanorum („Liber Chamorum“) / Oprac. R. Le-szczyński.— Wrocław; Warszawa; Kraków, 1995.— S. 133: „Franksztein był rodem Niemiec Iannes Uldericus von Frankonsztein miasta od Wrocławia niedaleko. Z tego ten Iannes Uldericus banijowany był o zabicie siostry swej od instygatora cesarskiego, przez co w frasunek ojca i matkę weгнаł, że i [w] śmierć popadł“.

²⁹ Boniecki A. Herbarz Polski.— Warszawa, 1902.— Т. 5.— S. 306; Kozakiewicz S. Frankstijn Jan // Polski Słownik Biograficzny.— Kraków, 1948—1958.— Т. 7.— S. 97; Zabytki architektury i budownictwa w Polsce.— Kraków; Warszawa, 2007.— S. 419. Конкурс на спорудження лоджій при Сукенницях виграв у Франкенштайна відомий італійський майстер Ян-Марія Падовано (див.: Dobrowolski T. Sztuka Krakowa.— Kraków, 1959.— S. 260). Додамо, що Падовано був автором замовлених князем В.-К. Острозьким надгробків для свого тестя Яна і швагра Яна-Криштофа Тарновських (катедра в Тарнові).

³⁰ Kozakiewicz S. Frankstijn Jan.— S. 97; Трепка W. N. Liber generationis plebeanorum...— S. 134. Коротку довідку про походження та родину Яна Ваксмана, його позицію в міській ієрархії Кракова наведено в книжці Здзіслава Ногі; щоправда, у ній не згадано про сімейні зв'язки райці з Яном Франкенштайном (див.: Noga Z. Krakowska rada miejska w XVI wieku. Studium o elicie władzy.— Kraków, 2003.— S. 349).

³¹ Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej...— Lwów, 1884.— Т. 10.— S. 121; Boniecki A. Herbarz Polski.— Т. 5.— S. 307. Привілей Стефана Баторія, виданий на вальному сеймі в Торуні, датований 7 листопада 1576 р. Валеріан Неканда Трепка уточнює, що король найняв Франкенштайна „pod Gdańsk za starszego mularza blockhaus murować“ (див.: Трепка W. N. Liber generationis plebeanorum...— S. 133).

продав³². Наприкінці 1570-х років відомості про Фрайштина різко уриваються, і це дає нам підстави припускати, що десь у той час він, за намовою В.-К. Острозького, перебрався на Волинь*. Цікаво, що, від'їжджаючи з міста, архітектор залишив у ньому свого сина Яна, чий нащадки проживали в Кракові та його околицях упродовж XVII ст. (див. Додаток 1).

Виникає питання, для чого князь наймав на службу цього краківського німця з сілезьким корінням? Адже, якщо Острозький хотів попросту розширити свою клієнтелу, то міг знайти охочих (у тому числі освічених) у себе на Русі. Тому залишається лише одна відповідь — київський воевода потребував послуг Фрайштина як архітектора. Але що в такому разі міг робити королівський будівничий тут, на Волині, яка віддавна була і ще довго залишалася краєм переважно дерев'яної архітектури? Насамперед муровані замки та інші об'єкти фортифікації, а також споруди, в яких розташувалися б апартаменти князя, його адміністрація. Можливо, Фрайштин міг допомогти й у відбудові пошкоджених кам'яних конструкцій, у проектуванні нових міст тощо.

На користь нашого припущення свідчить такий важливий факт: напередодні переїзду Фрайштина до володінь свого нового „працедавця“ — у 1577 та 1578 рр.— Волинь стала об'єктом серії руйнівних нападів ординців, під час яких сильно постраждали дві головні резиденції князя Острозького — Дубно й Острів. Київському воеводі та членам його родини дуже пощастило не потрапити до рук татар, які, за деякими даними, прагнули помститися Острозькому за організацію козацьких походів на кримські улуси в попередні роки³³. Під час останнього з цих татарських нападів (лютий 1578 р.) князь Василь-Костянтин опинився у надзвичайно скрутному становищі, і якби не сплата великого викупу, облога напівзруйнованого острозького замку повинна була завершитися його поневоленням³⁴. Після зняття облоги Острозький вирушив на Варшавський вальний сейм (що тривав до початку березня 1578 р.³⁵), де зумів домогтися звільнення частини своїх маєтків від сплати податків „dla wielkiego zwojowania, ropalenia i do gruntu spuszczenia od rogańców Tatar“³⁶. У відповідному розпорядженні Стефана Баторія зазначався восьмирічний термін такого звільнення з метою „тые имена и подданных его спустошонныхъ и зобранных ку якому споможению привести и способити“³⁷. До переліку сплюндрованих татарамі володінь князя входять замки і міста Острів, Дубно, Крупа, Сатив,

³² Трепка W. N. Liber generationis plebeanorum...— S. 133—134.

* На жаль, достеменних даних про те, коли саме це сталося, віднайти не вдалося. Перші згадки про Я. Фрайштина як людину Острозького і жителя Волині датуються 1583 р., проте переїзд міг відбутися значно раніше, у 1578—1579 рр. (див. далі).

³³ Грушевський М. Історія України-Руси.— К., 1995.— Т. 7.— С. 146—147, 150—151.

³⁴ Бевзо О. Львівський літопис і Острозький літописець.— К., 1971.— С. 129. За свідченням автора „Острозького літописця“, під час цього нападу татари „Острог добували і мало не добули, аж князь Василій поєднал їх і частовал в замку, і вмісті з людьми татаре іли і пили“.

³⁵ Кемпа Т. Konstany Wasyl Ostrogski...— S. 79.

³⁶ Źródła dziejowe.— Warszawa, 1889.— Т. 19.— S. 78.

³⁷ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 29, арк. 325—326. Привілей видано у Варшаві 27 березня 1578 р.

Здолбиця, Дорогобуж, Берездів, Колодне, Черняхів, Кузьмин, Костянтинів, Шульжинці, Полонне, Остропіль та Базалія з околицями³⁸.

Таким чином, масштаби руйнації були колосальними, водночас відбудова знищених і пошкоджених замків та міст мала проходити швидкими темпами. Про розмах відновлювальних робіт в Острозі дізнаємося зі скарги князя Януша Заславського, незадоволеного тим, що його сусід, київський воєвода князь Василь-Костянтин, „от року прошлого тисеча пьятсотъ семдесят семого замокъ острозский знову будуючи, потом от року семдесят осмого место Острозское по спаленю татарскомъ фундуючи [...] в пуцу Жаславскую [...] бояр, мецанъ и подданных острозских такъ з места, яко и з волости, всьлаючи, ку пожитку будоване згожого всего личбою по два кротъ сто тисечей вырубал“³⁹. Можливо, наведені в скарзі цифри і не варто сприймати буквально — в даному випадку для нас важливіше підтвердження у скарзі того, що Остріг справді був уцінт зруйнований. Очевидним залишається і те, що в окреслений період князь був зацікавлений у послугах фахівця, здатного спроектувати укріплення нового типу. Можливо, першим таким замовленням київського воєводи його придворному архітектору стала Дубенська твердиня, яка зводилася за канонами новоіталійської оборонної системи⁴⁰, вона ж мала стати парадною резиденцією Острозьких⁴¹. У цьому контексті не випадковим видається те, що вислуга Яна Фрайштина — село Мошків — розташоване неподалік Дубна, та й у самому місті він, схоже, тримав якусь нерухомість⁴². На превеликий жаль, для більш аргументованих висновків у нас немає джерел...

* * *

На підставі архівних матеріалів можемо відтворити останні дні життя придворного архітектора князя Острозького, які він провів також на Волині. 24 грудня 1597 р., напередодні католицького Різдва, Ян Фрайштин запросив додому у Мошків своїх сусідів та приятелів: Стефана Растончу, Яна Заріцького (возного генерала Волинського воє-

³⁸ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 41, арк. 558—559 зв.; спр. 18, арк. 61 зв.—66 зв., 72—73, 188—188 зв., 237—237 зв., 316—316 зв.; ф. 22, оп. 1, спр. 7, арк. 15 зв.; ф. КМФ-36, оп. 1, спр. 199, арк. 44.

³⁹ Archiwum Państwowe w Krakowie. Oddział na Wawelu. Archiwum Sanguszków, teka rzymska XVI-a, N 73, s. 427.

⁴⁰ Липа К. Під захистом мурів (з історії української фортифікації X—XVII ст.).— К., 2008.— С. 130—131. Острозький замок, як видається, не був придатний для докорінної перебудови відповідно до останніх віянь фортифікаційного мистецтва через специфічний ландшафт і географічне розташування в оточенні міських вулиць.

⁴¹ І справді, впродовж кількох наступних століть Дубно було головною, парадною резиденцією нащадків київського воєводи — його сина Януша, острозьких ординатів князів Заславських і Сангушків. Звернімо увагу на те, що приблизно в той же час аналогічні муровані замки-палаці почали зводити сусіди і родичі Острозького. Зокрема, будівництво Несвізького замку на кошти Миколая-Криштофа Радзивілла „Сирітки“ і за планом Джованні-Марія Бернардоні почалася в 1582 р. (див.: Кемра Т. Mikołaj Krzysztof Radziwiłł Sierotka (1549—1616), wojewoda wileński.— Warszawa, 2000.— S. 189).

⁴² На те, що Я. Фрайштин посідав певну нерухомість у цьому місті, опосередковано вказує його скарга на Ждана Боровицького. З неї дізнаємося, що останній затримав у Косарові людей архітектора, які відвозили до Мошкова Фрайштиніві речі, „которые в Дубне для безопасности были ховани“ (див.: ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 46, арк. 79 зв.).

водства), Івана Передільського і Михайла Рогачівського. В присутності цих осіб він, „будучи от Пана Бога форобою навежонъ, у которой форобе сподеваючисе на себе рыхлей смерти, анижли живота“, просив Растопчу, аби той прийняв під свою опіку його дітей і всі статки⁴³. Панові Стефану нічого не залишалось, як погодитися. „Будучи прозбави пана Фрайштынowymi усилованъ“, він прийняв з рук помираючого приятеля реєстр його рухомого майна, який через кілька тижнів (очевидно, вже після смерти архітектора) вписав до луцьких гродських книг⁴⁴.

Цей список (див. Додаток 2) є надзвичайно цікавою пам'яткою, завдяки якій можна в деталях уявити побут Фрайштина і його родини; в ній описане житло (більшу частину якого займала обрита зеленими шпалерами світлиця), коштовності й одяг, вогнепальна і холодна зброя, столове начиння і продовольчі припаси, загалом геть усе, що тільки містилося в межах двору. До переліку входять деякі незвичні для місцевої шляхти атрибути комфорту і речі, які нагадували чужинцю про його батьківщину, зокрема сілезька шапка („чапка слонзска“) та вісім німецьких книг. У кількох шкатулах у коморі зберігалися листи пана Яна, надіслані йому князем Острозьким і приятелями, а також інші папери. Крім опису житла і господарських приміщень, до реєстру потрапила коротка інформація про двірську живність: кількість коней, великої і дрібної рогатої худоби, свиней і птиці (між іншим, згадано 14 лебедів). Тут же на дворі під накриттям стояли транспортні засоби, у тому числі карета і сани.

Усім цим добром відтепер опікувався Стефан Растопча, який заледве чи переселився жити в Мошків, маючи всього за кілька кілометрів власну вилуку — село Радів*. Сюди він, очевидно, і перевіз малолітніх дітей пана Яна. Імена сиріт і їхньої небіжчиці матері назвав на початку XVII ст. Зиґмунт Ловенецький — брат другої дружини будівничого Ядвіґи. Цей шляхтич із Сандомирського воєводства в серпні 1602 р. спеціально прибув на Волинь для того, аби забрати під свою опіку небожів Александра і Криштофа Фрайштинів⁴⁵. Судячи з його квитовного запису, виданого на ім'я князя Василя-Костянтина і Стефана Растопчі (див. Додаток 3), в родині архітектора була ще й дочка Катажина. За згодою київського воєводи, вона вже кілька років виховувалася в сім'ї Ловенецького.

Після переїзду обох синів Фрайштина до дядька Растопча мав повернути Ловенецькому свого часу отримане в опіку майно. З цієї нагоди 5 серпня 1602 р. було укладено ще один розлогий реєстр (див. Додаток 2), в якому бракує багатьох позицій, що входили до першого списку. Частково це пояснювалося тим, що Ловенецький, перевозячи під Сандомир панну Катажину, прихопив із собою всі „шаты и речи бсло-

⁴³ ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 51, арк. 39.

⁴⁴ Там само.— Спр. 39—40 зв., 41—42.

* Нині село Млинівського району Рівненської області.

⁴⁵ Інформація про те, що другою дружиною Яна Фрайштина була Ядвіґа Ловенецька, не зовсім узгоджується з наведеними свідченнями про його ж шваґра Яна Жулинського. Можливо, архітектор був тричі одружений, хоча не виключено, що поняття „шваґро“ у цьому випадку могло мати й інше значення (пор.: Ворончук І. Родоводи волинської шляхти XVI — першої половини XVII ст.— К., 2009.— С. 70—72).

головскиє“⁴⁶. Крім того, до 1602 р. в Мошкові виздихало багато коней і свійської худоби, що підтвердили місцеві селяни (шкіри тварин були складені в двірських коморах). Про втрачені копиці жита, ячменю, вівса, гороху і гречки у документі навіть не коментується. Найімовірніше, це добро не стояло у полі під селом всі чотири з половиною роки і використовувалося на поточні потреби опікуном Александра і Криштофа Яновичів. Зрештою, деякі речі за той час могли зіпсуватися настільки, що взяти їх із собою в далеку путь не було жодного сенсу...

Цікаво, що за дітьми свого колишнього пана „до Полски“ не поїхав давній слуга небіжчика Юрко⁴⁷, на прощання обдарований чорним підшитим лисячими ніжками жупаном і чотирма сорочками. У серпні того ж року він, імовірно, востаннє бачив молодих Фрайштинів, що народилися і перші роки свого життя провели перед його очима. Пам'ять про перебування цих німців в околицях Дубна відтоді берегли лише їхні сучасники й актові книги, проте вже за якихось кілька десятиліть єдиними „слідами“ Франкенштайна на Волині могли залишитися споруди, зведені ним на замовлення князя Василя-Костянтина Острозького. Можливо, в майбутньому комусь таки вдасться позначити на карті бодай деякі з них...⁴⁸

Ігор ТЕСЛЕНКО

⁴⁶ ЦДДА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 65, арк. 185 зв. Перелік цих „жіночих речей“ можна приблизно окреслити, зіставляючи обидва списки. Отже, близько 1598 р. Сигізмунд Ловенецький мав взяти зі собою „пас с перлами и с пунталами“, „пасекъ злотистьи з вацком“, „пасекъ уксамитный зъ занъкглами сребрными“, „тканкѣ перловѣю с пѣнталами“, „летникъ китайки жолтогорачоє маленкий паненьский“, „летникъ мѣхаєровый с трема брамами маленкий паненьский“ та „летникъ мѣхаєровый з шестма брамами зеленыи маленкий“ (див. Додаток 2).

⁴⁷ Згадується як слуга Я. Фрайштина в 1590 р. (див.: Там само.— Спр. 38, арк. 156).

⁴⁸ Деякі елементи оздоблення краківської ратуші атрибуують Я. Фрайштину на підставі їх подібності до креслень, розміщених у книзі данського архітектора Ганса Вредемана де Врі, яка належала німцю і яка нині зберігається в Бібліотеці Краківського університету (див.: Kozakiewicz S. Frankstijn Jan.— S. 97).

ДОДАТКИ

1. Генеалогічна схема Франкенштайнів⁴⁹

I	Ян (Ганс)-Ульдерік Франкенштайн † бл. 24. XII. 1597 8 і. N Янівна Ваксманівна † до 1590 2. Ядвіга Янівна Ловенецька † 1590—1597			
II	1. Ян Франкенштайн † п. 1605 ∞ N Цюттер (Zütter) † п. 16[...]	2. Александр Франкенштайн † п. 1602	2. Криштоф Франкенштайн † п. 1602	2. Катажина † п. 1602
III	Ян Франкенштайн † 1626 ∞ Зофія Станіславівна Лігензянка † 1628—1631	Каспер Франкенштайн † п. 16[...] † п. 16[...]	Зузанна † п. 16[...] ∞ Войцех Страш † п. 16[...]	Анна † п. 16[...] ∞ Миколай Бужинівський
IV	Ян Франкенштайн † 1631—1646 ∞ Пелагія Міноцька † п. 1646	Збігнев Франкенштайн † п. 1642 ∞ 1. Анна-Марія де Вонвітер (de Wonwiter) † п. 1642 2. Кристина Болешовська † п. 1690	Францішек Франкенштайн † п. 1631	

⁴⁹ Таблицю укладено на підставі таких опрацьованих матеріалів: ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 38, арк. 151 зв.—153; спр. 51, арк. 39—40 зв., 41—42; спр. 65, арк. 185—186 зв.; Трепка W. N. Liber generationis plebeanorum...— S. 133—134, 500; Boniecki A. Herbarz Polski.— T. 5.— S. 306; 1911.— T. 14.— S. 253.

2. Реєстри майна Яна Франкенштайна 1597 та 1602 рр.*

Коментарі. Для зручності користування документами наводимо їх у паралельних таблицях, нумеруючи всі складові елементи рухомого майна Я. Франкенштайна. В реєстрі 1602 р. вжито подвійну нумерацію речей (напр. „[16.]21.“); перша цифра тут позначає поточний номер у списку, а друга вказує на місце цієї речі в реєстрі 1597 р. Окремі блоки тексту виділено в абзаци і відокремлено зірочками, яких немає в рукописі.

Можків.— 1597, грудня 24.— Перелік рухомого майна, що зберігається в Можківському дворі, переданого Яном Фрайштином майбутньому опікуну його дітей Стефанові Ростопчі.

Реєстръ списанья речеи п[а]на Фраиштыновыхъ пнѢ РостопчѢ даныи.

РокѢ тисеча пятьсот деветьдесятъ всмого м[є]с[є]ца февралѣ пѣтого дня.

По зошптью з сего света вельможного п[а]на Александра Семашка на ХѢпковѣ, кашталпана браславского, старосты лѣцкого, пришедшы на врад кгородскии в замокъ г[о]с[по]д[а]рськии Лѣцкии, до мене, Щасного Кгалензского, подстаросте[о] лѣцкого, ѡрожоньи Стеѡанъ Ростопча, ѡповедалъ, ижъ деи земенинъ вельможного его милость [!] княжати Костанътына ѡстрозского, воєводи киевського, маршалъка земли Вольньское, старосты володимерского, пана моег[о], пан Пѡн Фраинъкштейнъ, будѣчи ѡт Пана Бога ѡробою навежонъ, ѡ котором ѡробоѣ, сподаваючисѣ на себе рыхлеи смерти, анижли живота, ѡстатъ-

Луцьк.— 1602, серпня 12.— Перелік рухомого майна, що належить дітям небіжчика Яна Фрайштина, отриманого 5 серпня 1602 р. у Можкові Сигізмундом Ловенецьким від опікуна цих дітей Стефана Ростопчі.

Актыковане реєстрѢ речеи небожчика п[а]на Ивана [!] Фраиштына ѡдъ п[а]на Ростопчи взѡтыхъ.

Року тисеча шестсот второг[о] м[є]с[є]ца августа дванадцатог[о]** дня. || [Арк. 187]

На вrade кгородском в замкѢ его королевское м[и]л[ости] Лѣцком передо мною, Стеѡаном Дворецким, бѣдѣчимъ на тот час намесником подстароства лѣцкого, и книгами нынешними кгородскими лѣцкими, постановившиѣ ѡчевисто ѡрожоньи пан Жикгимонт Ловенецкии, ѡповедалъ и покладалъ реєстръ списанѣ речеи небожчика Пѡна Фраиштына, через него ѡдобрѡныхъ, с печатю и с подписом рѣки своеѣ, также с печатми и с подписы рѣкъ людеи добрыхъ, ѡд него панѢ СтеѡанѢ Ростопчи даныи, просечи, абы до ведомости вradeвое принѡт и ѡ книги кгородские лѣцкие ѡписан был, которыи пѡ, дла вписанѣ в книги

* У текстах документів (Додатки 2 і 3) збережено орфографію кінця XVI — початку XVII ст. (з відтворенням усіх літер, яких немає в українському правописі (Ѣ, ѡ, ѣ, ѣ, ѣ, ѣ, ѣ, ѣ, ѣ), але з урахуванням сучасних правил пунктуації. За змістом тексти поділені на речення й абзаци. Курсивом виділено виносні літери, жирним — складові частини Мошківського двору; в квадратних дужках реконструйовано скорочені і помилково пропущені слова. Знак оклику в квадратних дужках вказує на опіску в тексті. Кінець аркуша позначений двома прямими рисками, після чого в квадратних дужках наводяться номери аркушів і зворотів.

** Слово написано поперех початку іншого: „перво[онадцатого]“.

нею волею своею, ѡпросившы мене, дѣти и всю маѣтност свою рѡхомѡю, порадыне на реестръ переписавшы, в опеку мнѣ порѡчилъ и подалъ. И тот реестръ, просечи, абы до книгъ былъ актыкованъ, передо мѣною на враде покладалъ, которого ꙗ реестръ ѡгледавши и читаного добре выслушавшы, до книгъ ѡписати казал, которыи слово ѡтъ слова такъ се в собе маѣт:

Рокѡ тисѣча пятсот девет десѣт семог[о] м[ѣ]с[ѣ]ца декабра двадѣт четвѣртог[о] дня.

Реестръ списанъ маѣтностью рѡхомое мене, ꙗна Фраинкштына, которою ꙗ, ꙗнъ Фраинкштынъ, п[а]ну Стефанѡ Ростопчѣ в опеку порѡчилъ.

А то ест напервѣи будованье:

Светлица, в середине сукном зеленым ѡбита, и лихтар в неи завешонныи.

З светлицы **комора**, в которой шкатулы и скринки з рѣчми, нижшеи помененыи. || [Арк. 39 зв.] В одной:

- [1.] ланцѡшковъ два панцѣровою работою,
- [2.] перстенѡковъ два,
- [3.] понталовъ два золотыхъ,
- [4.] ношеньѣ с каменъми чотырма,

приимѡючи, перед собою читат казалъ, и так се в собе маѣт:

Regestr spisania rzeczy pana Iana* Fraxtyna, ktore ia, Zigmunt Łowieniecki, za pisaniem y rozkazaniem wielmożne[go] ie[go] m[i]łości xiążęczi Konstantyna Ostrozkiego, woiewody kiiowskie[go], marszałka ziemie wołynskiey, starosty włodzimierzskiego, u służy x[i]ążęcia ie[go] m[i]łości pana Stephana Rostopczy, opiekuna, od pana Iana Frayxsztyna dzieciom y maiętnosci iego opisanego y ustanowionego, panu Alexandrowi, y panu Krzysztofowi Frayxsztynom, y corcze Katarzinie Frayxsztynownie, siestrankom y siestrenicy moiem, należącich, wespół s temi pomienionemi dziecmi do siebiem wziął z Moszkowa dnia piątego m[ie]s[i]ąca sierpnia roku tisiącz szescset wtorego.

- [1.6.] Naprzod pieniędzy gotowych poł dwanasty kopy litewskich,
- [2.1.] lancuszkow dwa robota panczerowo
- [3.2.] pierscionek ieden z kamieniem,

* Слово написано поверху: „Iwana“.

[5.] каменѣи тры до перстенеи,
 [6.] грошеи готовых копъ двадцат и
 полсемѣ литовскихъ,
 [7.] пас с перлами и с пунталами,
 [8.] пасекъ злотистыи з ваукомъ,
 [9.] пасекъ вксамитныи зъ занъкг-
 лами сребренными,
 [10.] тканка перловаа с пнталами,
 [11.] коновка сребрнаа,
 [12.] к8бокъ сребрныи,
 [13.] чарка сребрнаа,
 [14.] ковшиковъ деревенныхъ, серебромъ
 вправныхъ, тры,
 [15.] ложокъ злотистыхъ полдесеты,
 а вдна незлотиста сребрна,
 [16.] алашокъ ценовыхъ всмъ,
 [17.] 8 пана Якуба Мошенског[о]⁵⁰
 алашка циноваа ни в чом не винна,
 [18.] мис ценовыхъ шестъ,
 [19.] талеровъ циновыхъ двадцатъ
 шестъ,
 [20.] коновка циноваа потребна,
 [21.] лихтаровъ мосазовыхъ ставя-
 ныхъ на стол пѣт, а шостыи лих-
 тар, што к стѣнѣ прибѣваютъ,
 [22.] ножички вdney для лихтаровъ,
 [23.] медницъ мосазовыхъ две: вдна
 великаа, а др8гаа малаа, лихаа,
 [24.] пановокъ мѣденыхъ двѣ,
 [25.] котелъ пивныи,
 [26.] бань с тр8бами и шапками две,
 [27.] ванна меденаа,
 [28.] до печи лазебное горцокъ
 мѣденыхъ вденъ,
 [29.] мождчер вденъ,
 [30.] ражновъ пѣт,
 [31.] секачовъ два,
 [32.] тертка, што сыры трутъ.
 [33.] 8 трохъ шкатулахъ алашъ
 шклянныхъ девѣтъ.
 [34.] жупанъ б8рнатныи фалюнь-
 дышовыи,
 [35.] жупанъ чорныи 8тераиновыи,
 подшитыи ножками лисими,
 [36.] ермакъ 8тераиновыи чорныи,

[4.]3.] pontalów złotych dwa,
 [5.]5.] kamien od pierścionkow trzi,
 [6.]4.] noszenie ze czterma kamienmi,
 [7.]11.] konewka srebrna,
 [8.]12.] kubek srebrny,
 [9.]13.] czareczka srebrna,
 [10.]14.] koszykow trzi drewnianych
 oprawnych srebrem,
 [11.]15.] łyzek sibrnych zlocistych
 pūdziesiātu, niezłocista iedna,
 [12.]16.] flasz cynowych osm,
 [13.]18.] mis cynowych szesc,
 [14.]19.] talerzow cynowych dwadzie-
 szcia szesc,
 [15.]20.] urynał || [арк. 187 зв.] cy-
 nowy,
 [16.]21.] lichtarzow mosiǎdzowych
 stołowych pięc, a do sciany strobo-
 wany ieden,
 [17.]22.] nozyczki do lichtarzow iedne,
 [18.]23.] miednic mosiǎdzowych dwie:
 mała iedna, druga wielka,
 [19.]24.] panewek miedzianych dwie,
 [20.]25.] kocziel piwny z nacziniem*
 browarowem,
 [21.]26.] gorzałkowych ban s trǎbami
 y czapkami dwie,
 [22.]27.] wanna miedziana do piecza
 łaziebnego,
 [23.]28.] garniec miedziany,
 [24.]29.] mozdczerzow dwa mały y
 wielki,
 [25.]30.] roznow zelaznych pięc,
 [26.]31.] siekaczow dwa,
 [27.]32.] tarka blachowa iedna.
 [28.]33.] flasz szklanych dziewięć we
 trzech szkatułach, potłuczone drugie.
 [29.]34.] zupan fałędyszowy brunat-
 ny,
 [30.]35.] zupan czarny uterfinowy
 podszyty nozkami lisiemi, ktory dano
 sludze niebozczikowskiemu Iurkowi,
 [31.]36.] giermak uterfinowy czarny,
 przodki podszyte kitayką,
 [32.]37.] płasz podszyty wilkami,

⁵⁰ Якуб Мошенський (Мошинський) — секретар і підскарбій князя В.-К. Острозького в 1570—1580-х роках (див.: К е м р а Т. Konstanty Wasyl Ostrogski...— S. 89).

* Фрагмент „kocziel piwny z nacziniem“ написаний поверх затертих двох—трьох слів, відчитати які не вдалося.

подшитыи переды китаюкою,
 [37.] плацъ, вовками подшитыи,
 [38.] шубка кгр8бриноваа, подшита,
 [39.] ж8панъ чарныи кгрубриновыи,
 [40.] ж8панъ адамашку чарног[о],
 [41.] ермакъ чорныи 8тераиновыи,
 [42.] шлычекъ стари адамашком,
 зверх8 покритыи,
 [43.] шапка, подшита соболцем,
 [44.] ж8панов дегинъныхъ вксамиту
 черног[о] два,
 [45.] ж8панов дегиныхъ чирвоныхъ два,
 [46.] шапокъ дегинъныхъ чирвоныхъ
 две,
 [47.] летникъ китаики жолтогора-
 чое маленкии паненьскии,
 [48.] летникъ м8хаеровыи с трема
 брамами маленкии паненьскии,
 [49.] летникъ м8хаеровыи з шест-
 ма брамами зеленыи маленкии,
 [50.] чалка слюнзска,
 [51.] коберцовъ тры,
 [52.] 8бранье чорное 8тераиновое,
 [53.] плюдри || [Арк. 40] старе акса-
 митне,
 [54.] дчергъ рабыхъ две,
 [55.] сукон две,
 [56.] на возы впанча,
 [57.] коц,
 [58.] впонъ до постели две: вдна зе-
 ленаа, а др8гаа шараа,
 [59.] делиика дитенца чарна, стара,
 [60.] колдерка проста на постел ки-
 таичана,
 [61.] пошевка стара,
 [62.] книг немецкихъ всмъ.
 [63.] шкатулъка з листы приатель-
 скими и княжацкими непотребны-
 ми.
 [64.] шкатулъка с коренем.
 [65.] скринка з серебромъ вышъписа-
 нымъ.
 [66.] скринка з цыномъ вышъписа-
 нымъ.
 [67.] скринька з насеньемъ вгород-
 нымъ.

* * *

[68.] скринка возоваа, в которой
 х8сты бѣлые:

[33.38.] szuba grubrinowa podszita
 bobrem,
 [34.39.] zupan czarny grubrinowy,
 [35.40.] zupan czarny adamaszkowy,
 [36.41.] giermak czarny uterfinowy,
 [37.42.] sliczek stary adamaszkciem
 pokryty,
 [38.43.] czapka sobolczem podszita,
 [39.44.] zupanikow dziecinnych dwa
 axamitnych czarnych,
 [40.51.] kobierzec ieden, drugi dano
 popu,
 [41.52.] ubranie uterfinowe czarne,
 [42.53.] pludry czarne stare aksamit-
 ne,
 [43.54.] derh dwie,
 [44.55.] sukno dwoie czerwone na
 rydwan y na karytę,
 [45.—.] sukno zielone, czo obito
 szciane w yzbie, kirowe,
 [46.58.] opon do poscieli dwie: iedna
 zielona, druga szara,
 [47.60.] kolder dwie na posciel,
 [48.61.] poszewka kitaykowa stara,
 [49.62.] xiąg niemieckich osm.
 [50.63.] szkatuła z listami przyaciel-
 skiemi niepotrzebnymi.
 [51.64.] szkatuła z korzeniem.
 [52.65.] skrzinka srebrem napisanem.
 [53.66.] skrzinka s czyną napisaną,
 [54.67.] skrzinka z nasieniem ogrod-
 nem.

* * *

[55.68.] skrzinka wozowa z bialemi
 chustami, w ktorey:

[69.] напервѣи вбрѣсовъ пат,
 [70.] рѣчниковъ тры,
 [71.] сервет тры,
 [72.] кошула панѣи з шовкомъ чор-
 ным,
 [73.] подвиичокъ простых две,
 [74.] пошовокъ до постѣли девѣт,
 [75.] кошуль музских чотыры, а
 другие лихие,
 [76.] простирадел две,
 [77.] кабат полотѣнныи ѡденъ,
 [78.] кгаце старѣ двое,
 [79.] кгаце лазѣбныѣ ѡдны,
 [80.] перинокъ и подѣшок чотыр-
 надцат,
 [81.] ѡзголове рабых тры.

* * *

[82.] ящик з деревеными талерами.
 [83.] талеровъ без ящика двадцат
 сем.
 [84.] верцох точоных [!].

* * *

В коморѣ тои, што с пѣкарни:

[85.] масла дѣжок две,
 [86.] масла горщковъ два,
 [87.] сыровъ копа,
 [88.] постронъковъ пар тры,
 [89.] пудѣлко з листами,
 [90.] сѣдло демид з воилоком,
 [91.] вовны рунъ двадцат,
 [92.] сем [!],
 [93.] тригубица,
 [94.] скѣрка баранѣа выправнаѣ,
 [95.] цебуле венцов чотыры,
 [96.] листов ѣастыкѣловъ пат,
 [97.] лыжка дюркована,
 [98.] стримѣнъ железных пар двѣ,
 [99.] замокъ ручничныи,
 [100.] буксы до кол,
 [101.] сокѣр двѣ зламаных,
 [102.] серповъ тры,
 [103.] железъ плуговых двое,
 [104.] свердловъ тры,
 [105.] вырвантов два,
 [106.] пилка ѡдна,
 [107.] кошиковъ два,

[56.] obrusow pięć,
 [57.] ręczników trzy,
 [58.] serwet trzy,
 [59.] koszula zła szyta iedwabiem,
 [60.] podwiczek prostych dwie,
 [61.] 74-a.] poszewek do poduszek trzy,
 [62.] 75.] koszul męskich cztery,
 ktorem dał Iurkowi sładze,
 [63.] 76.] przesciradło iedno,
 [64.] 77.] kabatow płociennych dwa,
 [65.] 78.] gaci starych dwoie,
 [66.] 79.] lazienne iedne,
 [67.] 80.] pierzinek y poduszek siedm,
 a dzieci zdarły cztery,
 [68.] 57.] koc zdarły, || [Apr. 188]
 [69.] 74-6.] poszewek cztery zdarły,
 [70.] 81.] wezglów pstrych dwoie.

* * *

[71.] 82.] iaszczik z drzewianemi tale-
 rzami.
 [72.] 83.] talerzow drzewianych dwa-
 dzieszcza y siedm.
 [73.] 84.] wiercioch toczony.

* * *

[74.] 85.] masła dziezek dwie i
 [75.] 86.] [masła] garcow dwa,
 [76.] 87.] syrow kopa,
 [77.] 88.] postronkow trzy pary,
 [78.] 89.] pudełko z listami,
 [79.] 90.] siodło z woyłokiem dimith
 [80.] 91.] wełny dwadzieszcza run,
 [81.] 92.] siec,
 [82.] 93.] dugubica,
 [83.] 94.] skura wyprawna barania,
 [84.] —.] skor kozłęcznych wypraw-
 nych dwanascie,
 [85.] 95.] czebule wiencow cztyri,
 [86.] 97.] łyszka dziurkowana,
 [87.] 96.] listow fastykułow pięć,
 [88.] 98.] szremion zelaznych dwie
 parze,
 [89.] 99.] zamek ruszniczny,
 [90.] 100.] buxow trzy,
 [91.] —.] lichtarz zelazny, co wysiał w
 yzbie,
 [92.] 101.] siekier złamanych dwie,
 [93.] 102.] sierpow trzy,
 [94.] 103.] płuznych zelaz dwie parze,

[108.] тры ворки скѣраных: два порожних, а в третем железка,
 [109.] ключи ручничные и до скрин,
 [110.] зокганекъ павиных две,
 [111.] бут з баналами и з шиналами,
 [112.] стричковъ дрововых чотыри,
 [113.] скурка вовчаѣ ѡдна,
 [114.] кабат полотенный,
 [115.] ковшик чирвоный,
 [116.] мыдларка бѣлого железа,
 [117.] кварта || [арк. 40 зв.] бѣлог[о] железа [118.] и лек две,
 [119.] у двоѣх кробках ѡбрезки вше-лакиѣ,
 [120.] трѣвики ѡдны,
 [121.] пантоали ѡдны.

* * *

В спижарни:

[122.] наипервей кадовбовъ ѡсмъ,
 [123.] бочка з солю,
 [124.] боклажокъ,
 [125.] стугъ две,
 [126.] мѣхи ковалскиѣ,
 [127.] точило.

* * *

В спижарнои пивници:

[128.] кадовбовъ зъ яриною пат,
 [129.] хомутовъ два,
 [130.] шор ѡден, и то злыи,
 [131.] и леиць [!],
 [132.] скур невыправных две,
 [133.] роги елениѣ двоѣ.

* * *

В пивници, где пиво:

[134.] бочок пивных десет,
 [135.] барилко ѡдно,
 [136.] цебер ѡден.

* * *

[137.] конѣи ѣздных шест,
 [138.] кляча ѡдна,
 [139.] быдла рогатог[о] дванадцат,
 [140.] взимковъ шесть,

[95.]104.] swidrow trzi,
 [96.]105.] wyrwantow dwa,
 [97.]106.] piłka iedna stałmaszka,
 [98.]107.] koszikow dwa,
 [99.]108.] workow skurzanych trzi proznych, woreczek zelaskami [!],
 [100.]110.] oganek pawich dwie,
 [101.]111.] bot stary z ufnalami,
 [102.]112.] striczkow dwa,
 [103.]113.] skura wilcza, czo poprawiono* nią płascza,
 [104.]115.] kuwszik drewniany czerwony,
 [105.]116.] mydlarka z biale[g]o zelaza,
 [106.]117.] kwaterki blachowe dwie [!]
 [107.]118.] y leiek [!].

* * *

[108.]122.] kadłubow osm w **spizarni**,
 [109.]123.] beczka z solą iedna,
 [110.]125.] pudeł dwie,
 [111.]126.] miechi kowalskie,
 [112.]127.] toczidło.

* * *

W piwniczi [!]:

[113.]128.] kadłubow pięć z iarzina,
 [114.]129.] chomath ieden,
 [115.]130.] szor na konie zły,
 [116.]132.] skur niewyprawnych dwie,
 [117.]133.] rogow двоѣ ielenich.

* * *

W piwniczy:

[118.]134.] beczek dziesięć
 [119.]135.] barika [!] iedna,
 [120.]136.] ceber ieden.

* * *

[121.]138.] klacza wrona,
 [122.]137-a.] skur konskich dwie,
 [123.]137-б.] drugie konie pozdichali — powiedział ze świadectwem

* Початок слова правлений.

[141.] *ввѣц* двадцат чотыри,
 [142.] коз двадцат две,
 [143.] свинеи рослыхъ дванадцат,
 [144.] а подсвинков двадцат корм-
 ных,
 [145.] свинеи трое,
 [146.] гѣсеи *всмеро*,
 [147.] кѣр сорокъ,
 [148.] лебедевъ чотырнадцат.

* * *

Ѣ **гумне** збожја зложено:

[149.] жита стоговъ дванадцат,
 [150.] пчменю два стоги,
 [151.] *ввса* стог,
 [152.] горохѣ стоговъ тры,
 [153.] грѣчки тры стоги.

* * *

Бровар зо *всим* судом пивным.

* * *

Виньница зо *всим* судом горель-
 чаным.

* * *

Под **поветю** возовъ, меновите:

[154.] карѣта
 [155.] ридван зѣ злыми колы,
 [156.] котчи с простыми колы,
 [157.] коласка *вдна*,
 [158.] сани *вдны*.

* * *

[159.] пѣлѣгаковъ губчастых тры,
 [160.] а кросовыи *вден*,
 [161.] коротких рѣчниц тры,
 [162.] кордъ,
 [163.] рапир,
 [164.] чекан.

poddanych,
 [124.139.] bydlą rogate[g]o osmioro,
 a drugie pozdychało,
 [125.—] skur z nie[g]o iałowiczich i
 ciełeczich szesc,
 [126.—] baranich skur pozdychałych
 siedm,
 [127.—] kozłowych zdechłych dwie,
 [128.141.] owiec dwadziescia cztery,
 [129.142.] koz dwadziescia dwie,
 [130.143.] swiny rosłych dwanasie,
 [131.144.] podswinkow dwadziescia,
 [132.146.] gesi* osmioro,
 [133.147.] kurow czteridziesci,
 [134.148.] łabędzi czternaszie,

* * *

* * *

[135.159.] rucznic hubczastych trzy
 długich,
 [136.160.] krzosowa || [188 зв.] iedna
 długa,
 [137.161.] krotkich trzy,
 [138.154.] karet okowana
 [139.155.] rydwan ze złymi kołami,
 [140.156.] kotczy s prostemi kołami
 [141.157.] kolasa,
 [142.162.] kurd,
 [143.163.] rapirz,
 [144.164.] czekan,
 [145.—] skura miedwiedza,

* Слово написано поверх іншого, відчитати яке не вдалося.

По котором переписанью тых речеи ꙗ, Ꙗнъ Зарецкии, возныи енералныи, ꙗ, Иван Переделскии, а ꙗ, Михаило Рогачевскии, за прозбою п[а]на Ꙗна Фраинкштына до сег[о] реестрѣ при его печати и при подписѣ рѣки его печати свое прыложили и рѣками власными подписали.

Писан в Мажковѣ [!] даты ъ верхѣ написаное.

ъ тог[о] реестрѣ печатеи чотыры и подпис рѣкъ в тые слова:

Ian Frainksmatein, рѣка власна.

Ꙗн Зарецкии, возныи енерал воеводства Волынского, власною рѣкою.

За вчевистою прозбою п[а]на Ꙗна Фраинштына Иван Переделскии, рѣкою власною.

Михаило Рогачевскии, власная рѣка.

Которыи же то реестрѣ с початку аж до конца слово *wt* слова ест до книг кгородских луцких ъписанъ.

ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 51, арк. 39–40 зв.

[146.]—] prochownicz dwie,
[147, 96.]105] wyrwantow dwa.

Ktore to rzeczy wyszi mianowane w tem reiestrze ia, Zigmunt Łowieniecki, od pana Stefana Rostopcze odebrawszy z dziecmi tymi, siestrzencami swemi, do rąk swych, s tego odebrania s tych rzeczy osobliwą moią kwitacją na urządzie uczynioną y zeznaną kwitowałem.

A do te[g]o reiestru mego przilozyłem pieczęć swą y ręką własną podpisał y za prozbą moią pieczęci swe przilozili y rękami własnemi podpisali iego m. pan Piotr Sołniewski i pan Matys Sławogorski, ienerał ziemie Wołynskiey.

Pisan w Łucku dnia dwanas-te[g]o m[ie]s[ia]ca awgusta roku iako wyszey napisano.

ъ того реестрѣ печатеи притисненых три, а подпис рѣкъ в тые слова:

Zygmunt Łowieniecki, рѣка swą.

Piotr Wawulicz Sołniewski, рѣка swą.

Которыи же то реестрѣ ъвес спочатку аж до конца за прозбою и вчевистымъ сознаньемъ п[а]на Ловенецкого до книгъ кгородских луцких ест ъписан.

ЦДІА України у Києві, ф. 25, оп. 1, спр. 65, арк. 186 зв.—188 зв.

3. Луцьк. 1611, серпня 11.— Квитанція Сигізмунда Ловенецького князю Василю-Костянтину Острозькому і Стефану Ростопчі про передачу йому як опікуну дітей Яна Фрайштина (Франкенштайна) всього майна, що зберігалось в Мошківському дворі

Квитации ѡд п[а]на Ловенецкого п[а]ну Ростопчи дана.

Року тисеча шістьсотнього второго м[є]с[є]ца авьгуста перьвогонадцать дня.

На враде кгородскомъ в замткъ его королевское м[и]л[ости] Лѣцком передо мною, Стефаномъ Дворецким, бѣдѣчим на тот час на месцѣ подстарства лѣцкого, и книгами нинешними кгородскими лѣцкими постановив-

шиста вчевисто земенинъ его королевское м[и]л[ости] с поветъ Сендомирско-го врожонъи Жикгимонтъ Ловенецкии, вместо всного сознания своего подалъ листъ запис квитовныи с печатю и с подписом рѣки своее, также с печатми и с подписы рѣкъ людеи добрых в справе нижеи менованои п[а]ну Стефанъ Ростопчи *wt* себе даныи, просечи, абы до ведомости вриадвое принять и в книги кгородские луцъкие вписанъ был, которыи, видечи а быти водле права справъленыи, печатъми и подписы рѣкъ людеи добрых на-полненыи, *wt*ъ него дла вписана в книги приимуючи, перед собою читати казаль, и так са в себе маеть:

А, Жикгимонт Ловенецкии, земенинъ его кор[олевское] милости с поветъ Сендомирског[о], визнаваю и чиню авно сим квитом моим комъ того ведам || [Арк. 185 зв.] належит, ижъ небожчикъ швакгер мои панъ Паи Ораиштын, маючи за собою в стане малжонскомъ сестрѣ мою рожондю панюю Падвикгу Ловенецкого, а бѣдѣчи слугою велможног[о] его милости княжати Костентина Встрозского, воеводы киевского, маршалка земли Волынской, старосты володимерского, а маючи впатренъе за слѣжбы свое килька человека во именью княжати его милости Можъкове до ласки княжати его милости, а помененыи панъ Ораиштын з жоною своею, а сестрою моею, потомство по себе — двѣ сынов Александра и Криштофа, и девкѣ паннѣ Катеринѣ — оставивши, з сего свѣта смертью зешли, и тые дѣтки свое в опека слѣзе княжати его м[и]л[ости] пана воеводы киевского врожономъ панъ Стефанъ Ростопчи был порѣчилъ, *леч* девкѣ небожчика Ораиштына паннѣ Катеринѣ скоро по смерти их а, Ловенецкии, зо всѣми шатами и речами белоголовскими, которые были по небожчици сестре моеи п[а]неи Ораиштыновои zostалыи, *wt* пана Стефана Ростопчи, *яко* впека на, *wt* п[а]на Ораиштына назначоног[о], за позволенемъ и писанемъ его милости пана воеводы киевского, водле реестрѣ *wt*ъ мене панъ Стефанъ Ростопчи с печатю и с подписом рѣки моеи и с печатми и с подписы рѣкъ людеи добрых шлахты даного, до рѣкъ своих *wt* него втобраль. А тепер, также за позволенемъ и писанемъ княжати его милости п[а]на воеводы киевского, пан Стефанъ Ростопча, *яко* впека нѣ дѣтокъ пана Ораиштыновых, двѣ сыновъ Александра и Криштофа зо всѣми речами рѣхомыи, и што было маетности *wt*ъ мала до велика *wt* пана Стефана Ростопчи до моци и владзы своеи в опека еси взялъ, которых то || [Арк. 186] речеи меновите на реестре написавши, с печатю и с подписом рѣки моеи, также с печатъми и с подписами рѣкъ людеи добрых п[а]нъ Стефанъ Ростопчи еси далъ. И вже а, побравши дети небожчика п[а]на Ораиштына и всѣ речи рѣхомые в опека свою, с тои опеки и речеи всѣх по небожчикѣ панъ Ораиштынѣ zostалых а через мене *wt* него втобранныхъ, пана Стефана Ростопчу квитую и волным чиню вечными ч[а]сы, и вже а, Жикгмунт Ловенецкии, и по мне потомки мое такъ кнежати его милости пана воеводѣ киевского, *яко* и пана Ростопчу, такъ *w* впеку сыновъ швакгра моего пана Ораиштына, *яко* и помененое панны Ораиштыновны, и *w* маетность, на них припадающую, позывати, жадное трудности чинити и задавати не маю под зарѣкою тисечи копъ грошеи литовских. А еслибы хто колвекъ люб с повинных, албо потомковъ небожчика Ораиштына, або вбчи, приповедаючиса с правом близкости до опеки детеи и маетности, также и тые потомкове сели бы хотели [!] такъ кнежати его милости, *яко* и п[а]нъ Ростопчи *якую* трѣдность задавати хотели [!] албо задавали, тогда, за взнаименемъ мене, записѣюсе симъ квитовнымъ листом моим *в* каждого

права боронити и заступовати под зарѣкою выш менованою на сторонѣ и судѣ, и под нагороженем шкод, на голое речене слова, ѿ которѣю зарѣкѣ за невыполненѣемъ которого колвекѣ артикулѣ, в сем листѣ записѣ моемъ помененомъ квитовным, волно бѣдет такѣ княжати его милости, яко и панѣ Стефанѣ Ростопчи мене самого, а по мне жонѣ, дети и маѣтность мою держачого позвати рокомъ бѣдѣ правнымъ, и неправным до которого колвекѣ хотѣчи права, вѣраду и сѣдѣ, такѣ кгородског, земского и трибѣналского в которое || [Арк. 186 зв.] колвекѣ воеводство и повет, хот мне и добрам моим неналежное. А я, не вымовляючися неведомостю ѿ позве и рокѣ, также неналежностю того вѣрдѣ, ани хоробою ѿбложною, поветриемъ моровым, сеимом, сеимиками, послугою Речи Посполитое, и ниякими иными причинами правным и неправным, повинен бѣдѣ стати, а по мне потомковѣ мое, повинен бѣдѣ стати [!], а ставши, заплативши зарѣки водлѣ сего листу добровольного записѣ моего квитовного, и шкоды нагородивши, пред се ѿт кождого, трудност задаваючого, боронити, заступовати маю и повиненъ бѣдѣ с потомками своими.

И на том далѣ сѣсь мои квитовныи лист запис добровольныи с печатю и с подписом рѣки моеѣ, до которого дла лепшого веры за ѣсною а ѿчевистою прозбою моею печати свое приложити и рѣки подписати рачили их м[и]л[о]ст пан Петрѣ Солоневскии а пан Матыс Славогурскии, возныи генераль.

Писан ѣ Лѣцкѣ рокѣ тисѣча шѣстьсотѣ второго м[ѣ]с[ѣ]ца авгѣста вдинадцатого дня.

ѣ того листу квитовного печатѣи притисненых три а подпис рѣкѣ в тые слова:

Zigmont Lowieniecki, ręką swą.

Piotr Wawulicz Sołowiecki, ręką swą.

Которыи же то листѣ записѣ квитовныи с початку аж до конца за прозбою вышменованого Жикгмонта Ловенецкого естѣ ѣписан.